

1. UFAHAMU

1. Ugaidi / usalama n.k.

$$1 \times 1 = \text{alama 1}$$

2. Wameshindwa kupenya katika miji na wana uwoga

$$1 \times 2 = \text{alama 2}$$

3. - Kutupa guruneti
- Kuteka nyara na kuua watu (westgate)
- Kulipua ndege (Mariakani, Sept 11)
- Walipuaji wa kujitolea

$$\text{Zozote } 3 \times 1 = \text{alama 3}$$

4. - Kutumia hongo mipakani
- Kutumia mipaka ya nchi isiyolindwa
- Kughushi stakabadhi za kuingia katika idara za ulinzi
- Kupata ajira katika idara za ulinzi wakitumia stakabathi ghushi.

$$\text{Zozote } 2 \times 1 = \text{alama 2}$$

5. - Ni raia muhimu kama wengine
- Ni njia inayotumiwa ya usafiri na raia wengi
- Ni wanyonge wasio na ujuzi au silaha zozote za kujikinga.

$$\text{Yoyote } 1 \times 1 = \text{alama 1}$$

6. - Kuhakikisha ufasidi umekomeshwa mipakani
- Kuhakikisha stakabadhi za wanaotafuta ajira katika idara za ulinzi.

$$\text{Zozote } 2 \times 1 = \text{alama 2}$$

7. - Watalii kukosa kututembelea
- Maendeleo ya taifa kutopatikana

$$\text{Zozote } 2 \times 1 = \text{alama 2}$$

8. - Vyombo vya utawala k.v. bunge, mahakama n.k.
- Mahali pa kutia taka

$$\text{Zozote } 2 \times 1 = \text{alama 2}$$

2. UFUPISHO

- a) 1. Ponografia imekuwepo tangu jadi.
2. Tatizo sugu duniani sasa
3. Imeenezwa na vyombo vya teknolojia ya habari na mawasiliano
4. Chanzo hakijulikani
5. Huundwa na makundi mbalimbali ya watu wa nia tofauti

$$\text{Hoja } 5 \times 1 = 05$$

$$\text{Utiririko} = 01$$

$$\text{Jumla} = 06$$

- b) 1. Ponografia hugaribu akili
2. Hufanya vijana kuingilia ngono mapema

3. Utendaji mbaya shuleni

4. Huchangia ukahaba

5. Mahudhurio mabaya darasani

6. Mimba zisizotarajiwa

7. Kuacha shule

8. Mauti

9. Kuandama ushoga, ubasha na usagaji
Magonjwa ya zinaa

10. Kuiga lugha, ishara na miondoko ya kingono

11. Ubakaji

12. Kushiriki ulevi, dawa za kulevya, pombe, sigara na kutumia dawa za kuchochea uchu wa ngono

13. Hufanya nishai na hisi kuwa butu

14. Hupoteza mhemko wa kawaida

15. Hufanya mtu kuwa mtegemezi wa ponografia

16. Kujichua

$$\text{Hoja } 16 \times \frac{1}{2} = 08$$

$$\text{Ut. } 01$$

$$\text{Jumla} = 09$$

$$M \ a - 05$$

$$b - 08$$

$$ut - 02$$

$$\text{Jumla} = 15 - hs - z$$

(Ajumuishe katika jibu lake hoja hizi)

ADHIBU

$$\text{HIJAI} - \text{Makosa } 6 \times \frac{1}{2} = 3h$$

$$\text{SARUFI} - \text{Makosa } 6 \times \frac{1}{2} = 3s$$

$$\text{ZIADA} - \text{Maneno } 10 \text{ ya kwanza} - 1Z$$

- Nusu alama kwa maneno matano yafuatayo

- K.m. 80 - 90

$$70 - 01$$

$$75 - \frac{1}{2}$$

$$80 - \frac{1}{2}$$

TUZA KWANZA KISHA ADHIBU

3. MATUMIZI YA LUGHA

1. /d/ - kipasuo cha ufizi; sauti ghuna
/f/ - kikwamizo cha mdomo na meno; sighuna
 $1 \times 2 = 2$
2. Mama alianua nguo na Kitwana
 $1 \times 2 = 2$
3. Kuja!; Kujeni
 $1 \times 1 = 1$
4. 'nta
 $1 \times 1 = 1$
5. Wanafunzi wakipita mtihani huo mwalimu atalaumiwa
 $1 \times 2 = 2$
6. - Konosonanti na irabu mf – meza
- Irabu pekee – oa
- Sauti mwambatano – kinywa
 $3 \times 1 = 3$
7. Kujichaka cha Kisimba hakilali Kipaka
 $1 \times 1 = 2$
8. S

KN		KT
N	$\bar{S}$	T
Kiongozi	Aliyeng'olewa mamlakani	Amekufa
9. - Mzizi – sehemu ya neno isiyobadilika
- mf. Andika – andik
 $2 \times 1 = 2$
10. - Huo mzuri – Kirai kivumishi
- Usiku wa manane – Kirai kielezi
11. a) Hajaondoka lakini kuna uwezekano wa kuondoka
b) Hajaondoka na hakuna uwezekano huo
 $2 \times 1 = 2$
12. i) Mtu fulani alipata ng'ombe kutoka kwa mtoto wake
ii) Mtu fulani aliletewa ng'ombe na ndama
iii) Mtu fulani aliletewa mtoto wake mwenyewe na akaletewa ng'ombe.
 $2 \times 1 = 2$
13. - Mtoto huyu huyu, yuyo huyo, Yule Yule
Chochote sahihi
 $2 \times 1 = 2$
14. a) lia
b) sokota
15. a) hali ya ka (mfululizo wa vitenzi)
b) hali ya hu (mazoea)
c) hali ya a (isiyodhihirika)
16. a) Mtoto amesimama karibu na mlango
b) "Karibu!" (isiyodhihirika)
17. - on – shina / mzizi
- an – kauli / mnyambuliko
- a – kiishio

$$3 \times 1 = 3$$

18. - Kipozi – simu
- Kitondo – Ali

$$2 \times 1 = 2$$

19. Sabuni – ile

Chochote sahihi cha ngeli I - I

4. ISIMU JAMII

a)

- Ni chombo mawasiliano baina ya watu na makabila mbalimbali nchini
- Hutumbulisha kushirikisha watu wote wa taifa katika utekelezaji wa Sera za serikali
- Hutambulisha ubinafsi, upekee na utamaduni wa taifa la Kenya
- Huwaunganisha watu wa asili na makabila mbalimbali
- Kinatenganisha taifa la Kenya na majirani zake
- Kinalipa taifa hadhi katika jicho la ulimwengu.
- Hifadhi ya utamaduni wa taifa
- Kuendesha shughuli za kitaifa/kiserikali

$$\text{Zozote } 5 \times 1 = 5$$

b)

- Lugha yenye huruma
- Lugha yenye matumaini
- Lugha yenye kuliwaza
- Sauti ya chini na unyenyekevu
- Lugha ya majonzi
- Msamiati wa adabu/heshima.

$$\text{Zozote } 5 \times 1 = 5$$